Державна податкова адміністрація України

НАУКОВИЙ ВІСНИК

Національного університету державної податкової служби України (економіка, право)

№ 2(53) 2011

НАУКОВИЙ ВІСНИК НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ДЕРЖАВНОЇ ПОДАТКОВОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ (ЕКОНОМІКА, ПРАВО)
№ 2(53) 2011

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Головний редактор **Мельник П.В.**, доктор економічних наук, професор

Заступник головного редактора **Тарангул Л.Л.**, доктор економічних наук, професор

Заступник головного редактора **Цимбал П.В.**, доктор юридичних наук, професор

Відповідальний секретар **Василькова Т.В.**, кандидат економічних наук, доцент

Андрущенко В.Л., доктор економічних наук, професор
Бахін В.П., доктор юридичних наук, професор
Білоус В.Т., доктор юридичних наук, професор
Варналій З.С., доктор економічних наук, професор
Воронова Л.К., доктор юридичних наук, професор
Галянтич М.К., доктор юридичних наук, доцент
Гончаренко В.В., доктор економічних наук, професор
Горленко І.О., доктор географічних наук, професор
Дедекаєв В.А., доктор економічних наук, професор
Долгий О.А., доктор наук з державного управління, професор
Костіна Н.І., доктор економічних наук, професор
Лисенко В.В., доктор юридичних наук, професор
Нечай А.А., доктор юридичних наук
Ніколаєв В.П., доктор економічних наук, професор
Онишко С.В., доктор економічних наук, професор
Попович В.М., доктор юридичних наук, професор
Ріппа С.П., доктор економічних наук, професор
Тимченко Л.Д., доктор юридичних наук, професор
Чугаєв А.О., доктор економічних наук, професор
Шишка Р.Б., доктор юридичних наук, професор

Рекомендовано до друку Вченою радою Національного університету ДПС України, протокол № 10 від 25 травня 2011 року.

Фахове видання економічного та юридичного спрямування (постанова президії ВАКу України від 10 лютого 2010 р. № 1-05/1)

Редакційна колегія не завжди поділяє позицію авторів.
За точність викладеного матеріалу відповідальність покладається на авторів.
Рукописи рецензуються редакційною колегією.
Зміни тексту та скорочення, що впливають на зміст матеріалів, а також їх перейменування вносяться редакцією за погодженням авторів.
При передруку матеріалів посилання на "Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право)" обов'язкове.

Свідоцтво про державну реєстрацію КВ № 13430-2314 ПР від 10.12.2007 р.

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ ТА ВИДАВЦЯ: вул. Карла Маркса, 31, м. Ірпінь, Київська обл., Україна, 08201.
Тел. (04497) 60-9-94,
e-mail: visnik@asta.edu.ua. Веб-сайт: www.asta.edu.ua.

© Національний університет державної податкової служби України, 2011

**НАУКОВИЙ ВІСНИК
НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ДЕРЖАВНОЇ
ПОДАТКОВОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ (ЕКОНОМІКА, ПРАВО)**

Засновник та видавець			
Національний університет державної податкової служби України	Щоквартальний науковий журнал	Заснований у травні 1997 р.	№ 2 (53) 2011

УДК 33/34 + 657

ЗМІСТ

Економіка

Дедекаєв В. А. Економіка України: кроки до дефолту 4
Скрипник А. В., Букін Е. К. Моделі альтернативних стратегій операторів сучасних українських лотерей 11
Ніколаєв В. П. Економіка проектів і програм у системі економічних наук....20
Лазебник Л. Л. Способи адміністративного стимулювання інноваційної діяльності....27
Шевчук С. В. Досвід зарубіжних країн в управлінні інноваційною діяльністю....34
Ружинська Н. О. Житлово-комунальне господарство як об'єкт державного регулювання 40
Коваль В. В. Сучасні форми прояву конкурентоспроможності транснаціональних компаній в умовах загострення конкурентної боротьби 46

Фінанси, грошовий обіг і кредит

Костіна Н.І., Варваренко Г. О. Імовірнісно-автоматне моделювання валютної позиції комерційного банку 53
Береславська О. І. Теоретичні засади формування механізму валютного регулювання 60

Податки

Островерха Р. Е. Світові тенденції в еволюції прибуткового оподаткування страхових компаній та їх національний аспект 68
Паянок Т. М. Прояви корумпованості в органах ДПС України....76
Смірнова О. М. Податкове консультування: зміст і стан розвитку 84

Облік, аналіз і аудит

Лісовий А. В., Єгорова Т. М. Роль податкового контролю у системі державного фінансового контролю....91
Шара Є. Ю., Тітаренко О. В. Оптимізація дебіторської заборгованості на підприємствах України: обліковий аспект....95
Тітаренко Г. Б. Методика обліку витрат за центрами відповідальності та

місцями виникнення витрат 101
Мискін Ю. І., Сидоренко О. М. Стан бухгалтерської звітності в Україні....109
Жадан І. В. Податковий аудит у системі державної регуляторної політики України: ґенеза та еволюція....117

Право

Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право

Литвин О. В., Литвин Н. А., Дем'янчук Ю. В. Правове забезпечення функціонування залізничного транспорту в Україні....123
Кузьменко О. О. Порівняльні дослідження у сфері податкового законодавства....131
Ігонін Р. В. Адміністративно-правове забезпечення функціонування Вищої кваліфікаційної комісії суддів України....136
Чеховська І. В. Концептуальний підхід до формування принципів державної сімейної політики України 143
Печуляк В. П. Лісове законодавство України та Європейського Союзу....149
Оніщик Ю. В. Розмежування законних і незаконних діянь у податковій сфері: досвід Італії....155
Хорошаєв Є. С. Фіскальне право як самостійна галузь права 160
Чайка В. В. Правові основи формування системи „власних ресурсів" ЄС: досвід для України 168
Чмелюк В. В. Механізм правового регулювання місцевих органів державної влади: міжнародний досвід 175
Шашенков Я. О. Правове регулювання відносин, пов'язаних із використанням Інтернет-технологій....183
Анісімова Н. М. Правове регулювання податкового контролю у сфері виробництва і обігу спирту та алкогольних напоїв....188
Ріппа П. С. Забезпечення авторських прав у мережі Інтернет....194

Кримінальне право, кримінальний процес і криміналістика

Власова Г. П., Лісова Н. В., Потомська Н. А. Техніко-криміналістичне дослідження письмових документів при провадженні досудового розслідування у справах про ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів)....203
Путренко А. М. Міжнародне співробітництво у боротьбі з економічними злочинами 209
Гмирко В. П. Засоби діяльності доказування в кримінальному процесі....216
Мазур О. С. Реалізація прав і законних інтересів особи при затриманні за підозрою у вчиненні злочину....222
Чигрина Г. Л. Взаємодія оперативних і слідчих підрозділів на стадії порушення кримінальної справи....228
Бірюков Г. М. Правове забезпечення оперативно-розшукової тактики....237
Розум О. М. Правове регулювання інформаційного забезпечення виявлення злочинів у сфері оподаткування....242

Сімонов П. А. Особливості застосування законодавства про зовнішньоекономічну діяльність при виявленні та розкритті злочинів....248
Мельник П. В. Кримінологічні заходи профілактики у сфері запобігання професійним ризикам....255
Джужа А. О. Віктимологічні засади запобігання сексуальним посяганням щодо неповнолітніх....262
Фрідман-Козаченко М. М. Роль Податкового кодексу України в профілактиці злочинів у сфері оподаткування....268
Дідківська Г. В. Механізм впливу проявів сімейного неблагополуччя на неповнолітнього як учасника кримінального процесу....274

Цивільне та господарське право

Амеліна А. С. Поняття та ознаки спадкового договору....281
Ковальчук Я. В. Юридична природа спадкування за правом на обов'язкову частку в спадщині....287

УДК 343.138:343.37(477)

Г. Л. Чигрина,
кандидат юридичних наук,
Національний університет
ДПС України

ВЗАЄМОДІЯ ОПЕРАТИВНИХ І СЛІДЧИХ ПІДРОЗДІЛІВ НА СТАДІЇ ПОРУШЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ СПРАВИ

Буквально термін „взаємодія" передбачає спільні дії з метою досягнення кінцевого результату, тобто роботу в команді. На стадії порушення кримінальної справи необхідно розглядати взаємодію оперативних і слідчих підрозділів у трьох аспектах: у часі, у просторі (територіальна підслідність) і щодо кола суб'єктів (відомча підслідність).

Literally the term „co-operation" means common actions aimed to achieve a final result that is team-work. On the stage of institution legal proceedings it is necessary to study co-operation between operational and investigational subsections in three aspects: in time, in space (territorial investigation) and in relation to the circle of subjects (department investigation).

Ключові слова: *взаємодія, строки, слідчий, співробітник оперативного підрозділу.*

Питання взаємодії оперативних і слідчих підрозділів на стадії порушення кримінальної справи було і залишається актуальним для всіх правоохоронних органів, які мають у своїй структурі зазначені підрозділи і вирішують питання щодо порушення кримінальних справ: органів внутрішніх справ, служби безпеки та податкової міліції.

Стара істина: співробітники оперативних підрозділів вважають, що вся робота, пов'язана з перевіркою інформації, викладеної заявником, лягає на їх плечі, а слідчі „відсиджуються" в кабінетах, „не хочуть" порушувати кримінальні справи і чекають, щоб за них усі докази зібрали органи дізнання на стадії порушення кримінальної справи, а слідчий би тільки виніс постанову про порушення кримінальної справи і потім направив справу до суду, склавши обвинувальний висновок. Слідчі ж вважають навпаки, що органи дізнання недбало ставляться до виконання своїх обов'язків і це призводить до втрати доказової інформації ще на стадії перевірки фактичних даних, викладених у заяві (повідомленні) про злочин. Співробітники оперативних підрозділів, на думку слідчих, намагаються у будь-який спосіб порушити кримінальну справу, при цьому часто не маючи достатніх підстав для прийняття такого рішення і не переймаючись подальшою перспективою порушеної справи.

Проте, якщо тлумачити буквально термін „взаємодія", то він передбачає спільні дії з метою досягнення кінцевого результату, іншими словами – роботу в команді.

Вивчення практики роботи взаємодії оперативних і слідчих підрозділів на стадії порушення кримінальної справи дозволяє констатувати, що у більшості випадків, з одного боку, має місце формальне декларування спільної кінцевої мети – встановлення винуватих у вчиненні

© *Чигрина Г. Л., 2011*

злочину, притягнення їх до кримінальної відповідальності, порушення та розслідування кримінальної справи тощо, а з іншого – вузьковідомчі інтереси: погоня за показниками – у кого більша кількість порушених кримінальних справ. Співробітникам оперативних підрозділів необхідно, щоб з меншими видатками отримати порушену кримінальну справу, а слідчі завжди вважають, що на них припадають „сирі матеріали", тобто не належним чином перевірені заяви (повідомлення) про злочини. При цьому демонструється іноді явно непрофесійний підхід до вирішення поставленого завдання. Відсутністю розуміння та спільних дій користуються злочинці. Їх дії зрозумілі – уникнути за будь-яку ціну кримінальної відповідальності.

Що ж необхідно робити, щоб взаємодія між оперативними та слідчими підрозділами давала позитивний результат і щоб це була дійсно взаємодія, тобто спільні дії, командна робота?

На нашу думку, на стадії порушення кримінальної справи необхідно розглядати взаємодію оперативних і слідчих підрозділів у трьох аспектах: у часі, просторі (територіальна підслідність) та щодо кола суб'єктів (відомча підслідність).

Так, у часі можна говорити про взаємодію оперативних і слідчих підрозділів протягом:

– прийняття та реєстрації заяви (повідомлення) про злочин;

– розгляду заяви (повідомлення) про злочин;

– перевірки інформації (фактичних даних), викладених у заяві (повідомленні) про злочин;

– прийняття рішення за змістом заяви (повідомлення).

У просторі (територіальна підслідність) взаємодія на стадії порушення кримінальної справи передбачає спільні дії співробітників оперативних і слідчих підрозділів:

– у межах території, яку обслуговує підрозділ, до якого надійшла заява (повідомлення) про злочин;

– у межах України;

– за межами України.

Щодо кола суб'єктів (відомча підслідність), тобто осіб, які можуть бути причетними до вирішення заяви (повідомлення) про злочин, можна вести мову про взаємодію:

– співробітників оперативних підрозділів і слідчих;

– співробітників оперативних підрозділів і керівників органу дізнання;

– співробітників оперативних підрозділів і керівників слідчого підрозділу;

– слідчих і керівників слідчого підрозділу;

– слідчих і керівників органу дізнання.

Розглянемо спочатку взаємодію оперативних підрозділів (як органу дізнання) та слідчих у часі.

Відповідно до змісту статті 97 Кримінально-процесуального кодексу України (далі – КПК України) слідчий або орган дізнання зобов'язані приймати заяви і повідомлення про вчинені або підготовлювані злочини, у тому числі й у справах, які не підлягають їх віданню.

З заявою або повідомленням про злочин не пізніше триденного строку необхідно прийняти рішення: порушити кримінальну справу (у разі наявності підстав) або відмовити у порушенні кримінальної справи. Якщо необхідно перевірити заяву або повідомлення про злочин до порушення справи, така перевірка здійснюється у строк не більше десяти днів (ст. 97 КПК України).

На нашу думку, неясності й ускладнення закладені законодавцем у зміст самої статті 97 КПК України, починаючи з визначення строків розгляду заяв (повідомлень) про злочин.

По-перше, не зовсім зрозумілим є застереження законодавця про те, що „коли необхідно перевірити заяву або повідомлення про злочин до порушення справи така перевірка здійснюється у строк не більше десяти днів". Виходить, що всі інші заяви (повідомлення) про злочин, за якими приймається рішення про порушення кримінальної справи у триденний термін, не перевіряються.

Як показує практика, перш ніж порушувати кримінальну справу, будь-яку заяву або повідомлення про злочин, необхідно ретельно перевіряти. Навіть у тих випадках, коли підстави для порушення кримінальної справи є очевидними (наприклад, особу застали при вчиненні злочину або безпосередньо після його вчинення; очевидці, в тому числі й потерпілі, прямо вкажуть на дану особу, що саме вона вчинила злочин; на підозрюваному або на його одязі, при ньому або в його житлі буде виявлено явні сліди злочину (ст. 106 КПК України) та ін.). Відомі також випадки самообмови, обмови, збігу обставин, неправдивих заяв та свідчень, коли людина під впливом випадкових обставин не може доказати свою невинуватість. Враховуючи зазначене, поспіх при прийнятті рішення про порушення справи може призвести тільки до негативних наслідків.

Таким чином, аналізуючи зміст ст. 97 КПК України, можна говорити, що законодавцем формально визначено тривалість стадії порушення кримінальної справи: з моменту прийняття заяви (повідомлення) про злочин до моменту фактичного винесення постанови про порушення кримінальної справи – не більше десяти днів. Встановлений десятиденний строк не має права ні прокурор, ні суд, ні будь-який інший орган чи посадова особа продовжувати.

На сьогодні важливість цієї стадії кримінального процесу вже не викликає сумнівів ні у вчених: процесуалістів і криміналістів, ні у суб'єктів кримінального судочинства: підозрюваних, слідчих, працівників оперативних підрозділів (як органу дізнання), суду та інших зацікавлених осіб.

Незаперечним є і те, що передчасне (за неналежним чином перевіреними фактичними даними) порушення кримінальної справи тягне за собою обґрунтовані скарги зацікавлених сторін та відміну прийнятого рішення про порушення кримінальної справи. Але і зволікання з прийняттям рішення щодо порушення кримінальної справи також може мати свої негативні наслідки: знищення речових доказів, залякування потерпілих, свідків тощо.

Таким чином, можна зробити висновок, що у всіх випадках заява (повідомлення) про злочин повинна розглядатися, тобто аналізуватися та ретельно перевірятися протягом певного часу: від трьох до десяти днів (ст. 97 КПК України).

Враховуючи викладене, можна окреслити і другу проблему. На нашу думку, наступною проблемою є те, що вимогу законодавця приймати заяви (повідомлення) про злочин та порядок їх розгляду вчені-процесуалісти і працівники практичних підрозділів розуміють по-різному.

Так, згідно з Великим тлумачним словником сучасної української мови „приймати" („прийняти") – це „брати що-небудь від когось на розгляд, для використання, застосування …" [1]. Цей же словник поняття „розгляд" тлумачить як „… розбір, аналіз чого-небудь. Розбір судової справи" [1].

Вивчення практики прийняття та розгляду 359 заяв і повідомлень про злочини в окремих правоохоронних органах України дозволяє стверджувати, що не сприяє ефективній взаємодії відсутність єдиного порядку приймання, реєстрації, обліку і розгляду заяв і повідомлень про злочини суб'єктами, яким надано таке право згідно зі ст. 97 КПК України. Кожний правоохоронний орган має свій відомчий наказ із цих питань [3, 4], що призводить до

неузгодженості дій між оперативними та слідчими підрозділами як одного, так і різних відомств, порушення прав суб'єктів кримінального процесу й обґрунтованих скарг заявників. На нашу думку, порядок приймання, реєстрації, обліку та розгляду заяв і повідомлень про злочини та контроль за їх проходженням і обґрунтованістю прийнятих рішень потрібно розробити і закріпити у відповідній статті КПК України (наприклад, статті 98 КПК України).

При цьому значну увагу необхідно приділити однозначному тлумаченню термінів „прийняття заяви (повідомлення) про злочин», «реєстрація заяви (повідомлення) про злочин", „облік заяви (повідомлення) про злочин", „розгляд заяви (повідомлення) про злочин" і закріпленню їх значення у КПК України (наприклад, у статті 95 КПК України (заяви і повідомлення про злочин) або міжвідомчій інструкції (СБУ, МВС, прокуратури, суду та податкової міліції) про порядок прийняття, реєстрації, розгляду та вирішення заяв (повідомлень) про злочини.

Так, приймання заяв (повідомлень про злочин) доцільно розуміти як дії уповноваженого на те співробітника прокуратури, суду, органу дізнання чи слідчого при одержанні заяви (повідомлення) про злочин.

При цьому, враховуючи, що заяви можуть бути як усними, так і письмовими, такі дії необхідно деталізувати і прописати із урахуванням строків (удень, уночі, у святкові чи будні дні), місця (безпосередньо на робочому місці уповноваженого на те співробітника – у зазначеному органі (суді, прокуратурі тощо) чи іншому місці), суб'єкта (співробітник оперативного чи слідчого підрозділу, прокурор, суддя).

Наприклад, якщо заява усна, дії щодо її прийняття полягають у:

– встановленні особи заявника (наявність паспорта обов'язкова);

– письмовому попередженні його про кримінальну відповідальність за завідомо неправдиве повідомлення про вчинення злочину (стаття 383 Кримінального кодексу України (далі – КК України);

– роз'ясненні заявнику вимог статті 63 Конституції України (про те, що особа не несе відповідальності за відмову давати показання або пояснення щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів);

– деталізації інформації, викладеної у заяві (повідомленні) шляхом відібрання додаткового пояснення від заявника, оформленого окремим документом.

Крім того, усна заява заноситься до протоколу, який разом із поясненням, із зазначенням відповідної дати повинний бути підписаний заявником та особою, яка прийняла усну заяву, склала протокол та пояснення до неї.

Під реєстрацією заяв (повідомлень) про злочин необхідно розуміти фіксацію уповноваженим на те співробітником прокуратури, суду, органу дізнання чи слідства стислих даних щодо заявника та змісту заяви (повідомлення) про злочин в облікових документах встановленої форми та присвоєння кожній заяві (повідомленню) про злочин відповідного порядкового номера. При цьому облікові документи, до яких будуть заноситися заяви (повідомлення) про злочин, мають бути єдиного зразка та змісту для всіх органів, яким згідно з КПК України надано право приймати заяви (повідомлення) про злочини: суду, прокуратури, органів дізнання та слідства.

Під обліком заяв (повідомлень) про злочин необхідно розуміти відображення в установленій формі статистичного звіту про кількість і зміст заяв (повідомлень) про злочини, що надійшли і зареєстровані в прокуратурі, суді, органі дізнання чи слідства та результати їх

опрацювання. При цьому форма звіту також повинна бути єдиною щодо змісту та порядку його подачі для всіх органів і підрозділів, що займаються вирішенням заяв (повідомлень) по суті.

Під розглядом заяв (повідомлень) про злочин необхідно розуміти діяльність уповноваженого органу з перевірки фактичних даних (інформації) про злочин, викладеної у заяві (повідомленні), та прийняття у визначений законом термін рішення згідно з вимогами КПК України.

Третьою, на нашу думку, важливою проблемою є те, що законодавцем у КПК України не визначено початок триденного строку (точку відліку), тобто момент, з якого необхідно обраховувати вказаний строк і приймати рішення по заяві (повідомленню). Лише зазначено, що „заяви або повідомлення представників влади, громадськості чи окремих громадян про злочин можуть бути усними або письмовими" (стаття 95 КПК України). Це дозволяє на практиці встановлювати різні точки відліку так званого „початку розгляду" заяви (повідомлення) про злочин.

Наприклад, нами виявлено, що початок триденного строку суттєво залежить від того:

– усна це чи письмова заява;

– заявник прийшов особисто до правоохоронного органу чи надіслав заяву поштою (факсом, електронною поштою тощо);

– заявник має при собі паспорт чи інший документ, що посвідчує його особу, чи не має такого документа взагалі;

– заявник наполягає на прийнятті від нього заяви (повідомлення) про злочин і згодний підписатися під попередженням про кримінальну відповідальність за завідомо неправдиве повідомлення про вчинення злочину (стаття 383 КК України) чи відмовляється від підпису;

– заява (повідомлення) про злочин підслідна (стаття 112 КПК України) правоохоронному органу, до якого вони надійшли, чи не підслідна;

– який у правоохоронному органі встановлено порядок направлення не підслідних йому заяв (повідомлень) до іншого органу: через прокурора чи прямо, відповідному правоохоронному органу (якому вони підслідні);

– який порядок передачі заяв (повідомлень) про злочин від одного виконавця до іншого, якщо вони з якихось причин змінюються;

– заява (повідомлення) про злочин одразу реєструється в книзі обліку інформації про злочини (далі – КОЗП), яка знаходиться у кожному правоохоронному органі, чи спочатку вона реєструється як вхідна кореспонденція, а потім – у КОЗП, тобто наявна подвійна реєстрація;

– який встановлено у підрозділі порядок реєстрації та розгляду заяв (повідомлень), що надходять від інших правоохоронних органів тощо.

Розглянемо деякі приклади встановлення так званої точки відліку для розрахунку строків розгляду заяви (повідомлення) працівниками практичних підрозділів. Так, якщо заява (повідомлення) усна і заявник вимагає, щоб представник правоохоронного органу розписався на копії, поставивши дату та своє прізвище як особа, яка прийняла у нього заяву, то з цієї дати фактично і почнеться розрахунок строку розгляду заяви. Подібним же буде розрахунок триденного строку і у тому випадку, коли заявник прийшов із заявою особисто, має при собі паспорт та, будучи попередженим про кримінальну відповідальність за завідомо неправдиве повідомлення про вчинення злочину (стаття 383 КК України), буде наполягати на тому, що він

повідомляє саме про вчинення злочину. Від нього приймуть заяву, поставлять дату її прийняття і з цього часу почнеться розрахунок строку розгляду. Але цей сценарій не є ідеальним. На практиці ж частіше за все або паспорт відсутній у заявника (78 %), або заявника лякає перспектива бути притягнутим до кримінальної відповідальності у разі не підтвердження фактичних даних, викладених у заяві (95 %). Відсутність паспорта ще може бути компенсована наявністю іншого документа, який посвідчує особу заявника і подальшою перевіркою його особи за відповідною базою даних. Але відмова підписати заяву і засвідчити факт попередження про кримінальну відповідальність за статтею 383 КК України – аналогічна анонімній заяві. А з анонімними заявами працюють без встановлення будь-яких строків. Для підтвердження особи заявника, що прийшов без паспорта, та перевірки фактів, викладених у заяві, необхідний певний час. Працівника (виконавця), що буде цим займатися, призначає керівник того органу дізнання, слідства, прокуратури чи суду, до якого звернувся заявник. З цією метою особа, що прийняла заяву (суддя, слідчий чи співробітник оперативного підрозділу, який чергує по підрозділу у той час, коли прийшов заявник), передає заяву до канцелярії, де її спочатку покладуть „на розгляд" керівникові органу, а лише потім (після резолюції керівника) зареєструють як вхідну кореспонденцію і передадуть виконавцю. Процедура так званої „реєстрації" може зайняти не один день. Усе залежить від того, як швидко працюють канцелярія та керівник. Вони не завжди вкладаються у триденний термін, про що свідчать вивчені нами матеріали. Чим більше триває „реєстрація", тим менше часу залишається виконавцю. Аналогічна процедура „реєстрації" письмових заяв (повідомлень) про злочин: спочатку їх розглядає керівник підрозділу, потім реєструє канцелярія і передає виконавцю.

Крім того, практичні підрозділи розрізняють початок триденного строку розгляду заяви не з моменту реєстрації в канцелярії (штамп про реєстрацію вхідної кореспонденції), а з моменту реєстрації в книзі обліку інформації про злочини (КОЗП), яка є у кожному органі дізнання. Між реєстрацією в канцелярії та реєстрацією в КОЗП може пройти до 30 діб і більше. При цьому питання про відповідальність виконавців за порушення строків розгляду заяв (повідомлень) піднімається лише в окремих випадках. Непоодинокі випадки передачі матеріалів від одного виконавця до іншого (як за поважними причинами (хвороба, відрядження, звільнення тощо), так і у випадку недбалості виконавця чи з інших неповажних причин). Виконавець, що отримав матеріал, починає рахувати триденний строк з моменту отримання ним матеріалів від іншого виконавця. Це взагалі недопустимо. Але такі факти є (75 %).

Можна подолати перелічені непорозуміння зі строками, прописавши в законі (КПК України, міжвідомча Інструкція) правила розрахунку строків розгляду заяв і повідомлень про злочини, на нашу думку, збільшивши строки їх розгляду від десяти до п'ятнадцяти діб мінімально і продовживши (у разі потреби за обгрунтованим поданням виконавця) до 30 діб – максимально. Але при цьому більш суворим повинний бути і контроль з боку прокуратури за порядком прийняття, реєстрації, обліку та розгляду заяв (повідомлень) про злочини органами суду, прокуратури, дізнання та слідства.

Як ми вже зазначали вище, якщо ідеться про взаємодію співробітників оперативних та слідчих підрозділів у просторі, то необхідно розуміти спільні дії на стадії порушення кримінальної справи на певній території.

Розрізняють територію, яка обслуговується органом, до якого надійшла заява (повідомлення) про злочин, і територію, яка не обслуговується органом, до якого надійшла заява (повідомлення) про злочин.

Якщо заява (повідомлення) містить фактичні дані про злочин, який вчинено на території, що обслуговується співробітниками оперативних підрозділів і слідчими органу, до якого вона надійшла, тоді її розгляд залежить:

– від майстерності та досвідченості осіб, уповноважених на розгляд такої заяви по суті;

– організації та порядку виконавської дисципліни у підрозділі, до якого надійшла заява;

– взаємодії між керівниками оперативного та слідчого підрозділу.

В ідеалі фактичні дані, викладені заявником, перевіряються співробітником оперативного підрозділу (як органом дізнання). Якщо виникають певні ускладнення щодо кваліфікації викладеної заявником інформації за відповідними нормами Кримінального кодексу України чи визначення переліку документів, необхідних для вирішення питання про наявність підстав для порушення кримінальної справи (стаття 94 КПК України), за консультацією він звертається до слідчого підрозділу. З цією метою пишеться рапорт, в якому викладається суть проблеми і прохання про допомогу. Важливо, щоб такий рапорт був у наявності, тому що він дає законне право слідчому ознайомитись зі змістом заяви (повідомлення) про злочин. В іншому разі, крім виконавця, якому заява (повідомлення) про злочин офіційно „відписані" керівником органу дізнання, спроба будь-кого із співробітників ознайомитись із заявою може бути розтлумачена як прояв інтересу до викладених у заяві обставин з корисливих мотивів. На підставі офіційного рапорту представника органу дізнання (співробітника оперативного підрозділу, який розглядає заяву (повідомлення) про злочин), керівником слідчого підрозділу призначається слідчий, який і буде консультувати оперативника щодо порядку, змісту та обсягу документування фактичних даних, викладених заявником.

Інша річ, коли надходить заява (повідомлення) про злочин, вчинений на території, яка не обслуговується органом дізнання, слідчим, прокурором чи судом, до якого вона надійшла, тобто не підлягає їх територіальному віданню (стаття 97 КПК України).

Така заява (повідомлення) має бути направлена за належністю. У КПК України не визначено, протягом якого терміну необхідно направити заяву за належністю та як потрібно при цьому обраховувати термін розгляду заяви тому органу, який її одержить: з моменту одержання чи з дати надходження до органу, який першим прийняв заяву (повідомлення) про злочин. Це питання не врегульоване чинним КПК України і призводить до тяганини при розгляді заяв (повідомлень) про злочин. На практиці строки обраховуються з моменту фактичного одержання заяви належним органом (якому вона підслідна). А це, як правило, термін, який значно перевищує встановлені законодавцем десять днів.

Не визначено також, які матеріали необхідно надіслати разом із заявою (повідомленням) про злочин при направленні її за належністю: це має бути супровідний лист чи, можливо, ще якісь документи, що будуть підтверджувати неможливість розгляду заяви суб'єктом, до якого ця заява надійшла.

Ще складнішим є питання, коли для перевірки заяви (повідомлення) про злочин виникає потреба задіяти правоохоронні органи інших держав на стадії порушення кримінальної справи. Цей випадок взагалі непередбачений чинним КПК України. Встановлений десятиденний термін у даному випадку заміняють тридцятиденним, що є порушенням вимог статті 97 КПК України щодо строків розгляду заяв (повідомлень) про злочини. Настав час привести у відповідність з європейським законодавством чинний КПК України і з цих питань.

Не останню роль відіграє і коло суб'єктів, причетних до прийняття та вирішення заяв (повідомлень) про злочини. Якщо ідеться про взаємодію співробітників оперативних підрозділів

(як органу дізнання) та слідчих, то починаючи від працівника оперативного підрозділу чи слідчого, який приймає заяву (повідомлення) про злочин і закінчуючи особою, яка фізично виносить постанову про порушення кримінальної справи, від їх досвіду, освіти, комунікабельності, вміння правильно обрати потрібні тактичні прийоми, тобто спланувати та провести саме такі заходи, які дадуть при помірних витратах сил та часу позитивний результат, залежить якість зібраних матеріалів, точність документування та швидкість перевірки одержаної від заявника інформації.

Вивчення якості кадрового складу оперативних і слідчих підрозділів дозволяє стверджувати, що все менше досвідчених співробітників (із стажем роботи десять і більше років) залишається працювати у правоохоронних органах. В основному це кадри, які пропрацювали до п'яти років, а деякі і взагалі до трьох років. Існують випадки (третина – в оперативних підрозділах податкової міліції), коли займають посади, пов'язані з вирішенням питань кваліфікації правопорушень, проведенням оперативно-розшукових заходів, особи, які закінчили курси початкової підготовки співробітників міліції. При цьому вони мають вищу економічну освіту і вважається, що цього достатньо, щоб боротися зі злочинністю. Таке ставлення до кадрового питання призводить до втрати професійного ядра у правоохоронних органах, нівелювання інституту наставництва та розмивання і втрати напрацьованого роками досвіду боротьби зі злочинністю.

Не приділяється увага з боку керівництва і моральним якостям співробітників оперативних і слідчих підрозділів, що дає можливість їм „заробляти гроші" на прийнятих рішеннях за заявою (повідомленням) про злочин.

Стаття 98 КПК України дозволяє органу дізнання порушувати кримінальні справи у разі наявності для цього підстав. Але відповідальність за проведення першочергових і невідкладних слідчих дій також лягає на особу, яка порушила справу. На нашу думку, настав час чітко розмежувати функції і кожний орган повинний займатися своєю справою. Орган дізнання повинний приймати, реєструвати, обліковувати і розглядати заяви і повідомлення про злочини; слідство – розслідувати кримінальні справи (формувати доказову базу у порушеній справі), прокурор – наглядати за законністю, а суд – виносити вироки: обвинувальні чи виправдувальні. Третього не має бути. Повернення на додаткове розслідування нікому не потрібне. Це затягує час, дозволяє уникнути відповідальності. Якщо не доказано вчинення злочину, необхідно виправдати людину. Такий підхід до взаємодії буде відповідати європейським стандартам кримінального судочинства.

Давно необхідно змінити підхід до оцінки факту порушення та закриття кримінальної справи. Закриття кримінальної справи за відсутності події та складу злочину, недоказаністю участі підозрюваного у вчиненні злочину не повинно бути трагедією. Трагедією має бути незаконне притягнення особи до кримінальної відповідальності, засудження невинуватого. Тоді само собою відпаде і питання щодо розширення переліку слідчих дій, проведення яких дозволено до порушення кримінальної справи і необхідність одержувати дозволи суду на проведення, наприклад, позапланових перевірок дотримання податкового (валютного) законодавства; проводити спочатку дослідження, а після порушення кримінальної справи – експертизи та ін.

Взаємодія між оперативним і слідчим підрозділами буде тоді ефективною і робота дійсно командною, коли будуть належним чином стимулюватися не факт порушення кримінальної

справи, а факт направлення справи до суду у максимально стислі терміни; всебічно, повно та об'єктивно, законно розслідуваної.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К.; Ірпінь : ВТФ „Перун", 2004. – С. 933.

2. Про звернення громадян : Закон України : від 2 жовтня 1996 року № 393/96-ВР (із змінами і доповненнями).

3. Про затвердження деяких нормативних актів з питань приймання, реєстрації, обліку і розгляду в підрозділах податкової міліції заяв, повідомлень та іншої інформації про злочини : Наказ Державної податкової адміністрації України : від 24 червня 1998 року № 304 (Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 14 липня 1998 р. за № 444/2884).

4. Про затвердження Інструкції про порядок розгляду в Службі безпеки України звернень громадян та реєстрації, обліку заяв і повідомлень про вчинені або підготовлювані злочини : Наказ Служби безпеки України від 27 січня 2005 року № 44 (Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 16 лютого 2005 р. за № 240/10520 із змінами і доповненнями, внесеними наказом Служби безпеки України від 17 грудня 2005 року № 667).

5. О порядке рассмотрения предложений, заявлений и жалоб граждан : Указ Президиума Верховного Совета СССР : от 12 апреля 1968 года № 2534-VII (с изменениями и дополнениями).

Подано до редакції 20 грудня 2008 р.